

Малък Свят

избрани разкази

Джованино Гуарески

Първо издание
Бъла Слатина, 2022

„Малък Свят“, избрани разкази

© Джованино Гуарески, писател, художник – изоб-
ражения на корицата и в книгата

© Контадин Кременски, превод

© Николай Гочев, предговор

© Студио Беров ООД, издател

© Теодора Бéroва, указ и правопис

© Красимир Беров, страниране, правопис и корица

© Стефан Пеев, буквочертание: Veleka, Repo

ISBN: 978-619-91690-4-9

Издание: Май, 2022 – първо българско

Книгата е създадена само със свободен софтуер:

[Xubuntu](#), [LibreOffice](#), [Inkscape](#), [GIMP](#), [Ghostscript](#)

Печат: Дайрект Сървисиз ООД

За поръчки:

<https://слово.бг/книгъ/малък-свят.bg.html>

poruchki@studio-berov.eu

Тази книга, нито никоя част от нея, не може да се разпространява по никакъв начин без изрично-
то съгласие на Студио Беров ООД. Всички права
са запазени.

Съдържание

Гуарески и Италия – предговор от Николай Гочев.....	4
Приказка за света Лучия.....	52
Гостенче от града.....	61
Тъжна неделя.....	70
Шествието.....	79
Кръщението.....	85
Ангелът от 1200-та година.....	90
Грозната Магона.....	99
Скъпи дон Камило.....	109
Велосипедът.....	116
Мизерия.....	125
Колхозът.....	131
Бригадата.....	139
Хвърковатите.....	150
Без поп, с музика.....	155
Търговия.....	163
Фулмине, наречен Фул.....	177
Всеки на мястото си.....	189
Вечерно училище.....	201
Старата учителка.....	208
Техника на държавния преврат.....	215
Тези от града.....	222
Яйцето и кокошката.....	233
Мълнии.....	242
Предумишлен палеж.....	253
Гонитба.....	259
Три стръкчета пшеница.....	263
Край.....	271

Гуарески и Италия

Джованино Гуарески е италиански писател.¹ Това е така не защото пише на италиански, а защото пише за Италия. Но какво ще рече да пишеш за Италия и какво е тя?

Един съвременен историк на страната казва, че някои от участниците в похода на Гарибалди към Неапол (1860 г.) изобщо не познавали понятието „Италия“, а мислели, че „Талия“ (La Talia) се казва съпругата на пиемонтския крал Виктор Емануил II.²

1. „Джовани (sic) Гуарески е живял в Парма, близо до река По, където бил роден през 1908 г. Както той сам разказва, родителите му се надявали да стане корабен инженер. Впоследствие учил право, рисувал и покрай другото давал уроци по манголина. Не е бил плешив; написал е осем книги и е бил 5 фута и 10 инча на ръст. „Имам и брат“ – казва – „но предпочитам да не го обсъждам. Имам също така четирицилиндров мотоциклет и шестцилиндров автомобил; и освен това жена и две деца“. Като млад рисувал карикатури за хумористичното списание „Бартоло“. Когато започнала войната, бил арестуван от политическата полиция, защото цяла една нощ крещял по улиците [по това време брат му бил изчезнал в Русия, и той нямал никакви сведения за него]. През 1943 г. бил пленен от немците в Алесандрия и тогава възприел девиза: „Няма да умра, дори ако ме убият“. Изпратил го в Полша, където прекарал времето си в различни концлагери до април 1945. След войната се завърнал в Италия и станал главен редактор на „Кандидо“ в Милано. Умрял през 1968 („The Little World of Don Camillo“. Transl. by U.V. Troubridge. Penguin Books, 1962/69; със съкращения и добавки от собственения му предговор на стр. 7-11).
2. Кр. Дъгън. „Кратка история на Италия“. Превод П. Тодоров, Г. Райновски. „Труд“, 2010 (стр. 119; по-нататъшните цитати са според същия превод).

Така че те се сражавали за кралицата. В действителност по това време кралят бил вдовец, а бъдещата му съпруга не била с благороден произход и никога не е обявена за кралица.

„Италия“ е древно име, но през повечето време от известната ни история така се е наричал полуостровът; а държавите – една или повече – са били само „италийски“.

Историята, както най-често става, започва с недоказуем разказ. Понякога той се нарича „мит“, друг път – „легенда“. Може и „свещена история“.

Първият голям „италийски разказ“, за който знаем, е дело на римляните и може да се прочете при един от най-прославените от тях – Вергилий. Нищо чудно, че италиецът-флорентинец Данте избира точно него за водач на пътешествието си из ада и чистилицето.

ИталиЙци и италианци

Еней в Италия

Героят на Вергилий – Еней – бяга от горящата Троя, без да знае къде ще се установи. Боговете имат план за него; а той самият в началото е угрижен само за сина си Юл, стария си баща Анхиз и спътниците троянци. Няма какво друго да прави, освен да създаде град някъде из бреговете на Средиземноморието. По различни причини не успява да се загържи нито в Тракия, нито на Крит, нито на африканския бряг. Боговете му сочат пътя чрез предсказания на прорицатели (Хелен в Епир), думи на чудовища (харпията на Строфагите) и

сънища.

Най-сетне достига Куме в Кампания, за която са му споменавали, и там намира полубезсмъртната Сибила,³ която го въвежда в подземния свят и го среща с починалия по пътя Анхиз.⁴ От него Еней узнава за бъдещето на рода си и света. Задачата му е да достигне Лациум, да се сроди с местните благородници и заедно да основат град.

След векове неговите потомци ще поставят основите на Рим. Римляните най-напред ще бъдат управлявани от царе, а след това ще създадат република; ще завладеят Италия, ще разпрострат властта си над сушата и морето и ще умиротворят „света“.⁵

Заслугата на Вергилий е, че въвежда историята на Рим в основополагащия разказ на античността – този за Троянската война. Самата троянска легенда е включена в по-общия теогоничен разказ, който също е бил познат още от времето на Омир; и е стигнал до нас чрез поемата на Хезиод.⁶

И така, с „Енеида“, в която съзнателно следва Омировото епическо разказвачество (епопея),

---

3. „Аз вече живея столетия седем“ (Овидий. „Метаморфози“ XIV, 144; превод Г. Батаклиев).

4. „Енеида“ VI, 679 и сл.

5. VI, 851-853.

6. За троянските герои Хезиод казва: „Щом и това поколение в себе си скри го земята, още и друго, четвърто, на земната твърд многохранна Зевс Кронидът създаде – по-силно и по-справедливо:

век на герои, които полубогове се наричат – туй поколение бе преди нас на земята безкрайна“ („Дела и дни“, 156-160; превод Ст. Недялкова, 1988).

Още десет въпроса

След Манцони и де Амичис „мрежата“ от въпроси за Италия може да бъде разширена и „съгласителна“ с още някои:

- дали италианците не са жертва на чужденци;
- съществува ли италиански „народ“;
- може ли Италия да бъде „обичана“;
- защо страната е пълна с криминални престъпници и как да им се противодейства;⁹⁹
- кои са „италианските герои“;
- справедливо ли е да има такива големи разлики в материалното и обществено положение на италианците;
- как да се възпитаваат младежите;
- кой е италианският език (силно различаващи се диалекти;¹⁰⁰ клириците и юристите си служат с латински);
- трябва ли Италия да бъде монархия;
- имат ли нужда италианците от християнството.

Разказите на Джованино Гуарески

Дон Камило

„Дон“¹⁰¹ Камило е селски свещеник, някъде из годината на р. По. „Камило“, като всяко име на литературен герой, не е избрано случайно. Това е

99. „Романска кръв“ в „Сърце“ (стр. 187-195).

100. „На пиемонтеца е щяло да му е по-лесно да се разбере с французина, отколкото с неаполитанеца, освен ако, при надлежйки към заможните прослойки на обществото, и единият, и другият не използвали италианския език“ (Милза, стр. 772).

лично то име на първия министър-председател на обединена Италия – граф Кавур.¹⁰²

Отец Камило също работи за единството на страната си. Решава градоустройствени въпроси, води партийни борби, понякога воюва, включително с оръжие. Той е противоположност на Абондио от „Годениците“: не е боязлив и не се стряска от заплахи. В пристъп на гняв вдига предмети, които човек с обикновена сила не могъл дори да премести. Така напомня древните епически герои, способни да хвърлят камъни, които „и двама от днешните хора не биха могли да помръднат“.¹⁰³

Дон Камило е лидер на опозицията в селото, тъй като кметът е комунист. Той води съвестно богослужението и извършва всички необходими треби. Комунистите му напомнят за своя атеизъм и му натякват за отживялостта на „религиозните предразсъдъци“, но не могат да се лишат от услугите му. Когато им се рогди гетте, отиват

101. „Дон“ – исп. от лат. dominus. Господар, титла на дворянин в Испания („Речник на чуждите думи в българския език“. „НИ“, 1978). Всеки италианец ще си спомни за „дон“ Абондио на Манцони.

102. „На 23 март [1861 г.] представителите на двацсет и двата милиона италианци провъзгласили Виктор Емануил II за „крал на Италия с милостта Божия и по волята на нацията“. Кавур умрял няколко седмици по-късно, на 6 юни, изтощен от работа и гаснещ от малария, прошепвайки „L'Italia e fatta“ („Италия е създадена“). Липсвали единствено областта Венето, все още под австрийско господство, и Рим, закрилян от Наполеон III“ (Милза, стр. 748).

103. „Синът на Тудея надигна камък огромен и тежък – двамна от днешните хора него не биха понесли, а той го самичък захвърли“ („Илиада“ V, 302-304; превод Ал. Милев, Бл. Димитрова).

за кръщение. Това не винаги да минава гладко, както когато кметът иска да нарече сина си Ленин. Камило му отказва.¹⁰⁴

Подобно на разказите от дневника на Енрике, историите на Камило завършват щастливо. Освен това в тях има и морал.

Понякога се случват малки чудеса. Някои жители настояват да бъдат погребани без опело и близките изпълняват волята им; но тъй като на път за гробището катафалката минава по главната улица, а там е храмът, се случва конете да спрат пред него и да откажат да вървят напътък.¹⁰⁵ Затова един от по-заможните хора завеждал част от парите си за покупка на автомобилкатафалка. Но когато дошло време за погребението, автомобилът също спрял на входа; и тръгнал чак когато се разнесло буенето на камбаните.

Или: партийците от селото решават да създадат колхоз (първия в Италия).¹⁰⁶ За тази цел поръчват трактор от Съветския съюз, и наистина го получават. Представянето на трактора обаче се проваля, тъй като и той, също като катафалката, отказва да се движи. Макар и добър механик, кметът Пепоне дни наред не може да открие повредата. Накрая се обръща към свещеника и му предлага да се помоли за успеха на ремонта.

Отец Камило произнася молитва, осветява трактора и той тръгва.

104. „Кръщението“.

105. „Без поп, с музика“.

106. „Колхозът“ (II „colhoz“).

Папата и кралят

Също като класика Манцони, Гуарески вярва, че съществуват достойни клирици и че някои от тях може да са на високи постове.¹⁰⁷ И все пак не споменава папата, освен веднъж, в „Писмо до дон Камило“.¹⁰⁸ Там се изказва иронично за приема, даден от папата на Андрей Громико, и за странните нововъведения, които неговият герой, разбира се, предпочита да не изпълнява.

Всичко това, също като представянето на комунистите, е изпълнено в пародиен и комедиографски дух. Като патриот и консервативен римо-католик, Гуарески се отнася отрицателно към „глобалистичното“ поведение на ватиканските първосвещеници. Той вижда на дело това, което би могло и да се прогнозира: че за да останат сред силните на този свят, папите са съгласни на всякакви отстъпки от традицията.

Едно от многобройните и очевидни подобия между Гуарески и де Амичис е препоръката „да ценим учителите си“. Веднъж бащата на Енрике го завежда при своя учител от прогимназията, който е много стар. Разказвачът обръща внимание на бедната обстановка, малката пенсия и „това ли е, което учителят заслужава след толкова десетилетия труд за децата“.¹⁰⁹

Така и при Гуарески. Една от най-уважаваните жителки в селото е старата учителка, която би-

---

107. Така и Копола в „Кръстникът“. Но когато неговият достоен кардинал е избран за папа, мафиотът Майкъл произнася забележителното: „Опасно е да си честен човек“. Думите му се оказват пророчески.

108. „Скъпи дон Камило“.

ла изучила „всички“. ¹¹⁰ Независимо от годините и бедността тя продължава да се тържи строго и заповеднически, включително с кмета и свещеника. Когато дошло времето да си отиде от този свят, разпоредила да повикат дон Камило, за да му каже някои неща: „но да не се бави, защото няма намерение да отлага умирането си заради него.“ Въздържала се от изповед, но заръчала при погребението ковчезът ѝ непременно да бъде увит в „кралското знаме“.

Разказаното не е без отношение към биографията и убежденията на автора. Известно е, че майката на Гуарески е била учителка. ¹¹¹ Той самият пък, като противник на комунизма, хладен към папството, критичен към следвоенния „контролиран плурализъм“ и разочарован от фашизма на Мусолини, би трябвало да е останал в известна степен монархист. ¹¹²

Антикомунизъм в средата на века

Политическите симпатии никога не са лишени

109. „Учителят на баща ми“ (стр. 214), „Болният учител“ (стр. 160-162), „Моята учителка умря“ (стр. 307-309) и много други места.

110. „Старата учителка“.

111. Начална учителка в продължение на петдесет години – до 1949 („The Little World“, стр. 7).

112. Принц Умберто (син на крал Виктор Емануил III, който абдикира през май 1946) напуска Италия веднага след референдума от юни 1946, когато антимонархистите надделяват с малко: „54,26 % от гласувалите и 51% от имащите право на глас се били произнесли за република“ (Милза, стр. 954). Според Дъгън: 12,7 млн. са „за“ република, 10,7 – „против“. По области: в Рим и на юг подкрепят монархията, Северът я отхвърля (стр. 219).

от лично основание. Но то мъчно може да бъде установено, дори да сме срещали човека, а не само да сме го чели. Гуарески сигурно е имал свои причини да не харесва комунистите; но наред с това е имал и някои, общи за него и сънародниците му.

След Втората световна война ИКП (Италианска комунистическа партия) е втора политическа сила в страната¹¹³ с мощна външна подкрепа – СССР на Сталин, победител във войната, контролиращ цяла източна Европа, включително половината от Германия.

Самата партия е в морално силна позиция. Тя е била преследвана при Мусолини,¹¹⁴ участвала е в Съпротивата,¹¹⁵ така че излиза „чиста“ от онези трагични събития. Това не може да се каже нито за папата, нито за краля, нито дори за по-голяма-

---

113. След християндемократите и почти наравно със социалистите (преди изборите от 1948 г.). „На изборите през 1948 християндемократите печелят 305 от общо 574 места в Камарата на депутатите. Броят на депутатите от ИКП е 140, а на социалистите – 41. По този начин е създаден модел на управление в италианската политика за следващите 40 години. Системата е поляризирана между две партии – Християндемократическата и ИКП, като вторите винаги са в опозиция. Така Италия се превръща в еднопартийна държава“ (Дъгън, стр. 226).

114. „В средата на юни 1928 г. били заловени почти всички членове на вътрешното ръководство [на ИКП]. Арестуван две години преди това и осъден на двацет години затвор от специалния съд, Грамши умира на 16 май 1937 г. в една клиника в Рим, където бил преместен. Новите ръководители Камило Равера и Пиетро Секиа били арестувани съответно през 1930 и 1931 г.“ (Милза, стр. 910).

115. „Там, където отделни групи в Италия, поддържачи връзки със съпротивата в чужбина, се опитали да организират въстания... главна роля играела Комунистическата партия“ (Милза, стр. 910).

та част от „народа“; няма спор, че Мусолини е бил подкрепян, изрично или мълчаливо, от повечето италианци.¹¹⁶ След ВСВ комунистите са обсъждали възможността за „революция“, но действия не са били предприети може би поради изричното предупреждение от Москва да не се надяват на подкрепа.¹¹⁷ Във всеки случай напрежение е имало, особено след атенцията срещу Толиати през 1948 г.¹¹⁸

Общите (нелични) причини за антипатията на Гуарески към комунизма идват от това, че е вярващ римо-католик и патриот на Италия (в духа

116. „Обръщайки гръб на шейсет години либерална традиция и светска гържава, Мусолини дал по този начин съгласието си за превръщането на Италия в силно религиозна гържава, което означавало, че [римо-]католическата църква ставала привилегирована институция, а не католиците – второразредни граждани. Италианското население в голямото си мнозинство приело договора с огромно задоволство“. На една среща с преподаватели и студенти папата казал: „Навярно е бил нужен човек като този, който ни бе пратен от Провидението, човек, комуто са чужди тревогите на школата на либералната мисъл“. „Все пак мирът с църквата е само едно от нещата, довели до присъединяването на италианските маси към фашисткия режим“. За дебата относно „консенсуса“: „Трябваше един от историческите водачи на антифашизма, комунистът Джорджо Амендола да се намеси с цялата си тежест, признавайки, че фашизмът и неговият водач действително в продължение на няколко години са имали широката подкрепа на народа“ (Милза, стр. 907-908).

117. „Когато през март 1948 г. Толиати попитал съветския посланик дали неговата партия трябва да предвижда бойни действия и да подготви въстание, отговорът на Сталин и Молотов бил недвусмислен: въстанието трябва да бъде избягнато на всяка цена, а оръжие можело да бъде използвано само в случай на нападение срещу седалището на ИКП“ (Милза, стр. 958).

на де Амичис-овия патриотизъм). Комунистическото движение още в предсъветската си епоха е глобалистично: то се стреми към „пълна и окончателна победа на пролетариата по целия свят“. Както пророкува Достоевски, тук става дума за проект, идейно подобен, ако не и генетически свързан с политиката на панския католицизъм.¹¹⁹ Това обяснява и дълбокото недоверие на мнозина италиански и италиански патриоти – от Гуарески чак до Данте – към панския институт.

118. „На 14 юли един сицилиански студент, Антонио Паланте, стрелял четири пъти с пистолет по лидера на ИКП, раявайки го тежко. В Милано, Болоня, Генуа били вдигнати барикади и имало убити и много ранени, създаване на въоръжени работнически милиции и пр. Било достатъчно ръководството на партията да каже само една дума, за да се превърне протестът във въстание... Толиати наредил от болничното си легло да се запази спокойствие и поискал от своите колеги от ръководството да направят всичко възможно за успокояване на страстите: нещо, което те побързали да изпълнят“. От друга страна, де Гаспери действително съумял да устои на натиска, упражнен върху него и сътрудниците му, особено от страна на Ватикана, за обявяване на Комунистическата партия извън закона“ (Милза, стр. 958).

119. „Ние взехме от него Рим и меча на Кесаря и обявихме само себе си за земни царе, единни царе, макар и досега да не сме успели още да доведем нашето дело до пълен завършек... Великите завоеватели, Тимуровците и Чингисхановците са протетели като вихър по земята, стремейки се да завоюват вселената, но и те, макар несъзнателно, са изразили тази същата велика необходимост на човечеството към всемирно и всеобщо единение. Ако беше приел света и порфирата на Кесаря, Ти би основал всемирно царство и би дал всемирен покой. Защото кой друг ще владее хората, ако не онези, които владеят съвестта им и в чието ръце са хлябовете им?“ („Братя Карамазови“. Част втора, кн. V, 5 – „Великият инквизитор“. Превод Д. Подвързачов и С. Андреев. „Игнатов“, 1940; стр. 245-246).

Ватикана, също като древноримския принцип и сенат, не го е грижа точно за Италия, макар в течение на векове той непрестанно да си „служи“ с нея. Същото се отнася и за ИКП, пък и за коя да е комунистическа партия. Защото и комунизмът, подобно на папството, не създава народи – той само ги употребява.

Наред с това италианските комунисти в прозата на Гуарески не са само революционери и глобалисти; те са приятели, а следователно и „агенти“ на СССР. Но лесно ли е да харесваш гържава, с която твоята страна доскоро е била във война и където са загинали и изчезнали хиляди твои сънародници? Така че Камило, който в някои разкази е член на делегация на италиански комунисти в Съветския съюз, не отива там от празно любопитство, а по-скоро на нещо като поклонение на мястото, където са оставили костите си много италианци.

И още: при всичката си революционност и атеизъм, СССР продължава да бъде възприеман просто като една по-нова „опаковка“ на Русия. Но няма Русия не е исторически враг на Европа – едновременно на протестантско-англиканска и римо-католическа Европа? Тя е точно това, като православна империя. Тогава какви симпатии от страна на един италиански патриот и римски католик?

Италианското съгласие

„Малкият свят“ е разделен между Пеноне и дон Камило, както цяла Италия е разделена между прозападни християндемократи и гледащи към

СССР комунисти. И както през годините из страната са проблясвали искри, от които е можела да пламне гражданска война (като в отсрещна Гърция), така и тук.

На едни избори някой бил дочул по радиото, че комунистите печелят с голяма разлика. Веднага се появява списък на жителите на селото, от които то трябва да бъде „освободено“.¹²⁰ На едно от първите места е името на дон Камило. Тогава кметът Пепоне влиза в дебат с инициатора на разправата за това, дали терорът е полезен за партията; и докато спорът тече, всички по-изявени комунисти дотичват при свещеника, за да му кажат да избяга, докато е време. После се оказва, че вестта е фалшива, резултатите са други и ИКП пак остава втора. Изтреблението на враговете на пролетариата се отлага.

Камило се грижи за съселяните си, без значение дали са комунисти или не. Взима участие във временното експроприране на няколко частни мотоциклета, за да бъде откарано детето на кмета до градската клиника; тъй като нужните лекарства липсват, а няма и транспорт.¹²¹

Или: завежда едно 14-годишно момче, чиито родители се тревожат, че се учи зле, в работилницата на Пепоне; и се оказва, че на момчето точно там му е мястото, защото има гарба за механик.¹²²

Друга история: по внушение на група музейни

---

120. „Техника на гържавния преврат“ (Tecnica del colpo di Stato).

121. „Хвърковатите“ (La „Volante“).

122. „Гостенче от града“

работници гон Камило се съгласява да свалят статуята на ангела от храмовата камбанария, тъй като бил ценен паметник от XII в.; да го поставят във витрина, а на негово място да качат дубликат¹²³. Свещеникът се съгласява, но после съжалява – защо този ангел, който е стоял там толкова векове, да не продължи да пази селото и хората? Извиква Пепоне и през нощта двамата връщат статуята на камбанарията, а във витрината поставят копието. И никоой не узнава за това.

В „Дневника“ на де Амичис някои деца са добри и кротки, а други – заядливи и зли, и си остават такива; учителите и съучениците им не успяват да ги приобщат.¹²⁴

А тук не е така. Свещеникът не отстъпва от вярата и традицията, но сметне ли нещо за добро, успява да се договори с всекиго и да го постигнат заедно. Комунистите на Гуарески са индоктринирани, заблудени, смешни; но не са „смъртни врагове“. А освен това е казано: „обичайте враговете си“.

Диалог със съвестта

В края на преговора си към цитирания сборник от „Камилови“ истории, Гуарески пише:

„Но ако има някой, който е оскърбен от разговорите с Христос, нищо не мога да направя; защото този, който говори там, не е Христос, а е мо-

123. „Ангелът от 1200-та година“ (L'angelo del 1200).

124. „Франти изгонен от училище“, стр. 99-101.

ят Христос – тоест, гласът на моята съвест.“¹²⁵

Това пояснение съобщава нещо, което не е трудно да се забележи при прочита на разказите – че „свещеникът Камило“ е автопортрет на писателя.

И все пак са възможни и други начини да се олицетвори съвестта. Не мисля, че е лесно да се открие православен писател, чийто герой да разговаря с Богочовека по такъв доверен и приятелски начин, както това става в разказите на Гуарески.

Да погледнем към първия измежду тях – Достоевски. Неговият Зосима също разговаря с хората за всекидневните им дела и тревоги;¹²⁶ а в записките си размишлява по нравствени и богословски въпроси.¹²⁷ Но той никога не „си говори“ с Христос.

В същия роман обаче има един персонаж, който се обръща към Него, заговаря Го и Му представя възгледите си.¹²⁸ И е забележително, че той е високопоставен римо-католик. Христос обаче не му отвърща нито дума.

Не е без значение, че тази история е представена не направо от разказвача, а от един негов герой – даровит, високоинтелигентен човек. След известно време¹²⁹ той бива удостоен с кратък и

---

125. „The Little World“, стр. 13.

126. „Братя Карамазови“. Част първа, кн. II, 3-4 – „Вярващите жени; Маловерната гама“; стр. 49-61.

127. Част втора, кн. VI – „Руският монах“, 2-3; стр. 273-308.

128. „Великият инквизитор“, стр. 235-248.

129. Част четвърта, кн. XI, 9 – „Кошмарът на Иван Феодорович“; стр. 592-608.

небрежно-дружески разговор от страна на някакъв кой знае откъде дошъл, на пръв поглед безличен, неинтересно изглеждащ и все пак странен посетител.

Не е нужно да споменаваме неговото име.

Христос воскресе,

15 май 2022

Николай Гочев

Ангелът от 1200-та година

Почина старият Басини и в завещанието му намериха написано: „Оставям всичко на протоиерея, за да позлати ангела върху камбанарията на църквата. Да заблести, така че отгоре да мога да видя къде е моето село.“

Ангелът беше на върха на кулата и отдолу не изглеждаше нищо особено, защото кулата беше висока. Но когато направиха скеле и се качиха, се видя, че е с почти човешки ръст и ще трябва доста злато, за да се позлати.

Пристигна един специалист от града и се покатери по скелето, за да проучи работата, но не остана дълго горе. Слезе след няколко минути много впечатлен:

– Един Архангел Гавриил от кована мед – обясни той на дон Камило. – Необикновена красота. Автентична творба от 1200-ната!

Дон Камило трябваше да наведе глава, за да погледне човечето:

– Как може да е от 1200-ната, щом църквата и камбанарията са на не повече от триста години? – възрази той.

– Върша моя занаят от четиридесет години

и съм позлатил хиляди статуи! Ако тази не е от 1200-ната, ще Ви я позлатя безплатно!

Дон Камило беше човек, който се чувстваше най-добре стъпил здраво на земята, но работата дотолкова възбуди любопитството му, че се покатери заедно с човечето по скелето до върха на камбанарията и погледна ангела в лицето.

Остана с отворена уста, защото ангелът действително беше изключително красив.

Дон Камило слезе много разстроен: как е могъл такъв красив ангел да свърши на върха на кулата на бедна селска църква?

Той слезе и дълго рови в архивите на църквата, за да намери някакво обяснение на загадката, но така и не намери нищо.

На следващата сутрин специалистът се върна от града с още двама господата, които също се качиха на кулата. И когато слязоха, повториха пред дон Камило това, което беше вече казано: един истински шедьовър от 1200-ната. Без никакво съмнение.

Бяха двама професори от художествените среди, две големи имена, и дон Камило им благодарно трогнат.

– Много е красив! – прехласваха се те. – Един ангел от 1200-ната върху камбанарията на тази бедна църква. Това е голяма чест за цялото село!

След обяд дойде и един фотограф, който се качи горе и засне ангела от всички страни. А на сутринта в градския вестник се появи дълга статия, придружена от три снимки, в която ставаше дума за ангела. Като накрая се заключаваше, че би било истинско престъпление да се остави този скъпоценен шедьовър там горе, за да се руши от стихии. И че художественото наследство принадлежи на културата и цивилизацията, и трябва да се вземат мерки, и все в тоя дух. Нещо, което накара ушите на дон Камило да пламнат.

– Ако онези проклетници от града мислят да ни отгмъкнат ангела, много са сбъркали – сподели той със строителите, който подсилваха скелето около кулата.

– Сбъркали са, и още как – отвърнаха му строителите. – Нашето си не се пипа!

Дојдоха още хора, все важни клечки, даже и от епископството. Всички се качиха да видят статуята, а като слязоха казаха на гон Камило, че е ужасно престъпление да се остави такава красота изложена на гъжда и студа.

– Добре, ще му купя гъждобран! – изкрещя накрая гон Камило.

И тъй като му възрази, че така не се разсъждава за подобни сериозни дела, той заразсъждава:

– Във всички градове по света има статуи, истински произведения на изкуството, които от векове стоят по улиците и площадите! Под гъжда и снега! И никому и на ум не му идва да ги прибере на закрито. Защо ние трябва да прибираме на закрито нашия ангел? Защо не идете в Милано и не кажете на миланците да свалят Магоната от Дуомо¹ и да я приберат на сухо, за да не се съсипе? Дали пък миланците няма да ви подберат с ритници, а?

– Магоната от Милано е съвсем друго нещо – отговори един от важните господа.

---

1. Магоната от Дуомо е позлатена статуя от кована мед върху най-високата стрела на миланската катедрала, или Дуомо (на италиански: Duomo di Milano, на ломб. Domn de Milan). Понятието „дуомо“ е известно от XII век (според други източници – от X век). Произходът на думата е от лат. domus – „дом“, под което се подразбира domus Dei – „Божи дом“. Посветена е на Рождество Богородично и е седище на архиепископа на Милано. Строителството ѝ няма почти шест века, като тя е втората по големина катедрала в Италия след базиликата Свети Петър в Рим, както и третата в света с най-висока точка на 108,50 м. До неотдавна е била и най-високата сграда в Милано.

На което дон Камило отвърна:

– Обаче ритниците са си съвсем същите, както в Милано, така и тук!

И понеже хората, които се тълпяха около дон Камило в двора на църквата, взеха много при сърце думите му, ония се отказаха да настояват и си тръгнаха.

Не след дълго градският вестник поднови атаката.

Било престъпление да се остави ангел от 1200-ната, един ангел толкова красив, на произвола на съдбата, на върха на камбанарията в едно забутано селце на Баса. И не защото някой искал да отнеме ангела на селото, а защото самото селце, благодарение на ангела, би могло да се превърне в туристическа забележителност, стига статуята да бъде поставена на някое достъпно място. Кой почитател на изкуството би отишъл в някакво си затънтено селце на Баса, за да гледа от площада статуя, запокитена на върха на една камбанария? Виж, съвсем друго ще бъде, ако ангелът е в църквата. Ангелът се внася в църквата, прави се отливка, а след това едно точно копие, подобаващо позлатено, се поставя на върха на камбанарията.

Хората прочетоха статията и започнаха да мърморят, че наистина, докато ангелът си стои на върха на камбанарията, никой не може да види красотата му.

Виж, в църквата всички щяха да могат да го видят, камбанарията нямаше да загуби нищо, защото щеше да си има своя позлатен ангел, съвсем същият като предишния.

Важните клечки от църковното настоятелство обсъдиха въпроса с дон Камило и в края на краищата той реши, че не е редно да настоява. Когато свалиха ангела от камбанарията, цялото село се събра на площада и в продължение на няколко дни ангелът остана в двора на църквата,

защото всички искаха да го видят и да го пипнат. Доидоха хора и от съседните села, защото се разнесе мълвата, че това е чудотворен ангел.

Когато се стигна до направата на калъпа за изливане на копието, дон Камило бе непреклонен:

– Ангелът не мърда оттук. Донесете си инструментите и направете отпечатъка тук.

Старият Басини, след като уредил всичките си сметки и дела, беше оставил повече от достатъчно пари, за да позлати не един, а десет ангела, така че имаше пари и за бронзовото копие, което щеше да бъде поставено на камбанарията.

Когато копието пристигна, вече искрящо с чисто злато, хората доидоха да го видят и заключиха, че е шедьовър.

Свериха го сантиметър по сантиметър с първообраза и всичко беше съвсем точно по начин, който удивляваше.

– Ако и другата статуя беше позлатена, никой не би могъл да ги отличи една от друга – казаха хората. Тогава дон Камило го замъчиха угризения.

– Ще позлатя и истинската статуя – реши той. – Пари има.

Тук отново се намесиха всезнайковците от града и изтъкнаха стотици доводи защо оригиналната статуя не трябва да се позлатява, но за дон Камило всичко беше ясно:

– Тук изкуството няма нищо общо! Тук става дума за стария Басини, който остави парите си на мен, за да позлатя ангела от камбанарията. А ангелът от камбанарията е този. Ако не го направя, значи не изпълнявам последното желание на мъртвия.

Междувременно новият ангел беше вдигнат и поставен на камбанарията, а специалистите се заеха да позлатят и стария и бързо го завършиха.

Старият ангел беше поставен в църквата, в една ниша близо до входа, и в този си вид, целият

от чисто злато, караше всеки да зяпне от изумление.

*

Нощта след тържественото осветяване дон Камило не успя да заспи. Към десет стана и слезе в църквата да види своя златен ангел.

– Тринадесети век – заговори се той с ангела, – а тази бедна църква се е появила преди няма и триста години. Значи ти си съществувал четиристотин години преди построяването ѝ. Как си се озовал на върха на тази камбанария? Кои те е донесъл?

Дон Камило погледна големите криле на Архангел Гавриил, после изтри потта от лицето си. Хайде де! Как е възможно един ангел от мег да прелети над стрелата на една камбанария?

Ангелът беше вътре в нишата, предпазен с голямо кристално стъкло в рамка, което можеше да се отваря. Дон Камило припряно разрови в джоба си за ключа и отвори стъклото.

Как може един ангел, свикнал да живее там горе, да остане заключен в тази кутия? Беше сигурен, че на ангела му липсва въздух.

Спомни си за завещанието на стария Басини: *„Оставям всичко на протоиерея, за да позлати ангела върху камбанарията на църквата. Да заблести, така че отгоре да мога да видя къде е моето село.“*

„Оттам, отгоре старият Басини не ще да види да блести неговият ангел“ – помисли си дон Камило. – „Ще вижда да блести един фалшив ангел. А бе пожелал да вижда сиянието на този тук...“

Той се вцепени от ужас: защо да мами стария Басини?

Дон Камило отиде та коленичи пред Христос на главния олтар:

– Иисусе, защо измамих стария Басини? Защо послушах ония гръбници от града?

Христос не му отговори и той се върна обратно при ангела:

– От триста години ти наглеждаш тези ниви и този народ. От триста години ти безмълвно бдиш над тая земя и над тия хора. Или дори от седемстотин, защото тази църква е построена върху развалините на една много стара църква. Спасявал си ни от войни, от глад, от чума. Колко ли мънии си отклонил надалече? Колко ли бури си прогонил? От триста години или дори от седемстотин си изпращал с последно сюзом на небето душите на мъртвите. Твоите криле са трептели с ударите на камбаните: тъжни камбани, щастливи камбани. Векове на радости и скърби са затворени в твоя метал. А сега ти си затворен тук без въздух в тази позлатена клетка и няма да видиш повече слънцето, и няма да видиш повече синьото небе. На твоето място е един фалшив ангел, който идва от Сесто Сан Джовани², и в чийто метал са затворени само псувните на леярите, отровени от политици.

– И този фалшив ангел е заел твоето място. Някой озарен от вярата творец е изковал твоя метал с удари на чука, оформил те е милиметър по милиметър; чудовищни и безбожни машини са създали другия, макар да е точно като теб. Но докато във всеки милиметър от твоя метал има от вярата на неизвестния майстор от 1200-ната, в метала на другия е само студеното безбожие на машината. Как би могъл един такъв сту-

---

2. Сесто Сан Джовани (на италиански: Sesto San Giovanni, на местен диалект Sèst, Сест) е град и община в западната част на Северна Италия, провинция Милано, област Ломбардия. Градът получава първата част от името си (италиански sesto – шести) поради факта, че разстоянието до Медиоланум (съвр. Милано) е 6 римски мили. Втората част от името (Сан Джовани) произлиза от името на базиликата Свети Йоан (на италиански: San Giovanni) в съседния град Монца. (бел. ред.)

ген и безразличен фалшив ангел да ни защити?! Какво ще го интересуват нашите ниви и нашите хора?!

Беше вече единадесет през нощта. Една нощ, изпълнена с тишина и мъгла. Дон Камило излезе от църквата и пое в тъмното.

*

Пепоне слезе веднага и изгледа лошо дон Камило.

– Трябваш ми – каза дон Камило. – Сложи си наметалото и ела с мен.

Като пристигнаха в църквата, дон Камило посочи блестящия от чисто злато ангел и каза:

– Защищавал е теб, твоя баща, твоята майка, бащата и майката на твоя баща и тези на твоята майка. Трябва да защити и твоя син. Трябва да се върне на мястото си.

Пепоне изгледа дон Камило:

– Да не сте полудял?

– Да – отвърна свещеникът. – Но колкото и да съм полудял, няма да се справя сам в лудостта, която съм намислил. Необходима ми е помощта на луг като теб.

Скелето още стоеше около кулата, дон Камило си напъха расото в панталоните и се заузкачва нагоре. После гоиде Пепоне с подемника.

Бяха само двама, но бяха луди и силни за шестима. Закачиха фалшивия ангел с ремъците, свалиха болтовете, с които беше закрепен на пиедестала, и спуснаха статуята на земята.

После на ръце я внесоха в църквата. Махнаха истинския ангел и поставиха фалшивия на неговото място.

След това с подемника вдигнаха горе истинския ангел.

За закрепването на другия ангел към стрелата бяха необходими петима мъже. Те го направиха само двамата.

Смъкнаха се от скелето и хукнаха към стая-

та на дон Камило. Бяха вир вода от пот и мъгла, ръцете им бяха изпожулени. Дагоха си сметка, че е пет часа сутринта.

За да намерят сили да помислят, те запалиха голям огън в камината и изпиха две-три бутилки вино.

Тогава се замислиха какво са направили и ги обхвана голям страх.

Разсъмваше. Отидоха да погледнат през прозореца и ангелът беше там, на върха на кулата.

– Невъзможно е – заекна Пепоне.

Тогава го обзе ярост и се обърна към дон Камило:

– Защо ме накарахте да направя това?! – изкрещя. – Какво общо имам аз с това проклето нещо?!

– Това не е проклето нещо – отвърна дон Камило. – Има вече твърде много фалшиви ангели по света, които работят за силите на злото. Имаме нужда от истински ангели, които да ни защитават.

Пепоне се намръщи с отвращение:

– Обичайните глупости на църковната пропаганда – каза той. И си тръгна, без да се сбогува.

После, когато беше вече пред вратата на къщата си, нещо го накара да се обърне и да погледне нагоре към върха на камбанарията, където, огрян от първите лъчи на слънцето, блестеше ангелът.

– Здравей, другарю – бодро промърмори Пепоне, сваляйки шапката си.

А през това време дон Камило, коленичил пред главния олтар, казваше на Разпнатия Христос:

– Иисусе, не знам как успяхме да го направим!

А Христос не отговори, но се усмихна, защото Той знаеше.

Грозната Магона

В селото я наричаха *грозната Магона*, направо да ти настръхнат косите от таква колективно богохулство.

Но хората нямаха никакво намерение да обиждат Божията Майка. Просто това описваше най-добре прословутия трън в сърцето на гон Камило.

Една голяма статуя, висока над два метра и тежка като олово, направена от изпечена глина и изрисувана с така крещящи, просташки цветове, от които направо боляха очите.

Който и да я бе направил, мир на праха му, трябва да е бил един от най-големите негодници на света. Защото, ако бе сътворена от някой беден, самоук, непознаващ принципите на скулптурата, но добър човек, никой не би я нарекъл така. Дори в изкуството неумението не означава злонамереност. Защото неопитният новак ще вложи цялата си душа и сърце, за да направи статуята или платното си възможно най-красиво. В тези случаи важи повече доброто желание, отколкото техническото умение.

Но тук майсторът на статуята бе очевид-

Велосипедът

Не е ясно как са я карали на това парче земя между голямата река¹ и големия път, когато още не е имало велосипеди. Защото фактически гнес по цяла Баса, от старците на осемдесет до децата на пет, всички са на колела. Е, за децата, разбира се, е по-трудно, защото пъхат краката си под рамката и велосипедът върви силно наклонен, но върви. Старите селяни предпочитат повече дамските рамки, докато шкембестите възрастни земеделци все още си ползват старите „Триумф“ с високата рамка и се качват на седалката от стъпенка, завинтена като гайка към оста на задното колело.

Направо е смешно да гледаш градските велосипеди, тези излъскани съоръжения от специални метали, с електрически фар и динамо, с механизъм за скорости, обезопасен багажник, километраж и тем подобни боклуци. Това не са велосипеди, а играчки за забавление. Истинският велосипед трябва да тежи поне тридесет килограма. От боята му трябва да се забелязва само туктам по някоя следа и, за да бъде напълно истинс-

---

1. Рекама По (бел. прев.)

ки велосипедът, трябва да има само един педал. От другия трябва да е останала само оста, която, излъскана от подметката на обувката, блестящо и е единственото блестящо нещо в цялата композиция.

Кормилото, отдавна лишено от гумите си дръжки, не трябва да бъде просташки перпендикулярно на предното колело, а артистично изместено наляво или надясно с поне дванадесет градуса. Истинският велосипед няма заген калник, а само преден, на края на който се клати парче автомобилна гума, за предпочитане червена, да пази от пръски.

Може да има и заген калник, но само ако колхозчакът се гразни от калната ивица, която се образува на гърба му, когато вали. Тогава обаче калникът трябва да се наклони доста, за да позволява американското спиране с дъното на панталоните върху задното колело. Истинските велосипеди, тези, които се срещат по пътищата на Баса, нямат спирачки, а гумите трябва да са надлежно изтърбушени и след това да са така налепени с парчета от стари гуми, че получените се издутини по гумата да позволяват на колелетата онова движение в танцов зигзаг. Само така един велосипед става част от пейзажа и не навява дори далечната мисъл за някаква показност: какъвто е случаят с новите състезателни велосипеди, които спрямо истинските велосипеди са като някоя евтина кабаретна танцьорка, сравнена с една порядъчна и достолепна домакиня. Тези неща обаче един гражданин никога няма да може да ги разбере, защото в сантиментално отношение средният гражданин е като крава на поетична сбирка. Тези граждани, които са затънали до уши в морална мръсотия, а после наричат говедата добитък, защото според тях да наречеш едно говедо „говедо“ е просташко. И наричат нужника *тоалетна* или *water-closed (WC)*, но го гържат

вътре в къщата, докато из Баса си го наричат нужник, но всеки го има галеч от къщата си, в дъното на двора. Това с *water*, в съседната на стаята, в която се храниш или почиваш, минава за *прогрес*. А това с нужника в дъното на двора е *цивилизация*. Тоест нещо по-неудобно, по-малко елегантно, но по-чисто.

В Баса велосипедът е нещо толкова необходимо, колкото и обувките, или даже по-необходим от обувките, защото, дори да нямате обувки, но да имате велосипед, можете да го карате, докато човек, който има обувки, но няма велосипед, трябва да ходи пеша. Някой би отбелязал, че това може да се случи и в града, но в града работата е друга, защото там има електрически трамвай, докато по пътищата на Баса няма релси, а само отбелязалите се в прахоляка прави линии от велосипеди, каруци и мотори, прорязвани от време на време от леката, стрелкаща се бразда, която оставят змиите, когато преминават от една канавка в друга.

Дон Камило никога през целия си живот не беше търгувал, освен ако не броим за търговия това да купи кило телешко или две тоскански пурри и съответната кутия *мълниеносни*, както ги наричат в Баса, т.е. онези проклетите кибрити, които се палеха добре само от дъното на панталоните или от подметката на обувките.

Дон Камило никога не беше търгувал, но му харесваше търговията като зрелище. Затова всяка събота, когато времето позволяваше, яхваше велосипеда и отиваше на големия общоселски мездан, за да разгледа пазара.

Беше му приятно да обсъжда добитъка, фуража, земеделските машини и торове. А когато купуваше някоя кутийка със сяра или син камък за четирите лози зад църквата, беше много доволен и вече се чувстваше земеделец поне като Бидаци,

който стопанисваше 600 биолки² земя. А освен това на пазара имаше сергии и забавления и онази атмосфера на празник и изобилие, която повдига духа.

И тази събота дон Камило, възползвайки се от хубавото време, се качи на стария си велосипед и глътна весело дванадесетте километра, за да стигне до мездана. Пазарът беше огромен, с повече хора от всякога, и дон Камило му се радваше повече, отколкото ако беше на Панаира в Милано.

Към единадесет и половина отиде да си вземе велосипеда от хранилището и бутайки го, се запромтъква през суматохата към уличката, която щеше да го изведе на полето.

Както знаем, дяволът си няма работа, и дон Камило, минавайки покрай едно магазинче, си спомни, че трябва да купи някаква дреболия, подпря велосипеда на стената и влезе в магазина, а когато излезе, велосипедът вече го нямаше.

Дон Камило беше грамада от кости и мускули и от стъпалата на краката до върха на главата беше висок колкото нормален мъж върху столче, а от главата до петите беше поне с една педя по-висок: това означаваше, че докато другите го виждаха по един начин, той се виждаше по друг, защото смелостта на дон Камило всъщност беше с една педя по-висока от ръста му. И даже да му насочеха пушка, той не губеше нито капка от устрема си. Но ако се спънеше в някой камък или му хвърлеха в гръб някоя гадост, очите му се пълнеха със сълзи от унижение.

В тези моменти той изпитваше някаква жалост към себе си и душата му се изпълваше с униние.

Не направи никакви сцени.

---

2. Биолка или моджио – типична селскостопанска мерна единица за площ в област Емилия, със стойности (в зависимост от площта) от най-малко 3 дка, и стигащи до 6 дка. (бел. прев.)

Ограничи се да попита равнодушно един старец, който стоеше отпред, дали е виждал някой да взема зелен дамски велосипед. И щом онзи му отвърна, че не си спомня да го е виждал, той докосна шапката си и си тръгна.

Мина покрай участъка на карабинерите, но дори и не помисли да влезе: това, че на един беден свещеник с двадесет и пет лири в джоба са откривали велосипеда, беше преди всичко от морално естество и следователно беше нещо, което не бива да се намесва в нормалните житейски дела. Богатите са тези, които, щом бъдат оградени, веднага тичат да съобщят за кражбата, защото за тях това е просто въпрос на пари. Докато за бедния да го оградат е вече оскърбление. Все едно някой проклетник да бутне нарочно еднокрак човек или да му счупи патерицата.

Дон Камило си нахлупи шапката до уши и тръгна към къщи. Когато дочуваше, че по пътя се задава някоя каруца, се скриваше край пътя от страх да не го поканят да се качи. Искеше да върви пеш и да не разговаря с никого. И преди всичко искаше да мине пеша дванадесетте километра до къщи, за да утежни вината на негодника, който му беше нанесъл такова срамно оскърбление. И за да се почувства още по-обиден.

Така вървя цял час, без да спира, сам като куче по пътя, пълен със слънце и прахоляк, а сърцето му беше изпълнено с жалост към онзи клетник дон Камило, за когото мислеше, сякаш ставаше дума за някой друг.

Вървя цял час, без да спира, а пътят беше пуст. Когато стигна до отбивката към един второстепенен път, той спря да поседне на парапета на малък тухлен мост, а срещу парапета на моста беше подпрян велосипедът му.

И то неговият собствен, познаваше го до най-малката му част, нямаше как да го сбърка.

Оглежда се наоколо, но не видя никого. Докос-

на предпазливо велосипеда, почука с кокалчето на пръста по кормилото – беше наистина от желязо, не беше илюзия.

Огледа се отново наоколо: нямаше жива душа. Най-близката къща беше на почти километър. Живите плетове бяха все още голи, без листа.

Наведе се през парапета на моста и видя някакъв мъж, седнал в сухата канавка.

Мъжът го погледна и помръдна глава, сякаш да каже „Е, какво?“.

– Този велосипед е мой – заекна дон Камило.

– Какъв велосипед?

– Този, който е подпрян на парапета на моста.

– Добре – отбеляза мъжът. – Ако един велосипед е подпрян на парапета на моста и ако велосипедът е Ваш, аз какво общо имам?

Дон Камило съвсем се обърка.

– Попитам – обясни той. – Не искам да направя грешка.

– Сигурен ли сте, че е Ваш?

– Без съмнение е моят, изчезна преди час на мегдана, докато вляза в едно магазинче. Не мога да разбера как се е озовал тук.

Мъжът се засмя:

– Може да се е уморил да Ви чака и е тръгнал да се прибира сам.

Дон Камило разпери ръце.

– Вие като свещеник сте способен да пазите тайна, нали? – поинтересува се мъжът.

– Разбира се.

– Тогава ще Ви кажа, че велосипедът Ви е там, защото го оставих аз!

Дон Камило облеци очи:

– Искате да кажете, че сте го намерил някъде?

– Да, намерих го пред магазинчето, в което влязохте. И тогава го задигнах.

– Искали сте да се пошегувате? – опитваше се да разбере дон Камило.

– Да не говорим глупости! – възрази обидено мъжът. – Представете си на моята възраст да тръгна да се шегувам! Взех си го съвсем не на шега. Но после размислих и побягнах след Вас. Проследих Ви на два километра оттук, после свих по Долния път, за да Ви изпреваря, и оставих велосипеда под носа Ви.

Дон Камило приседна на парапета и погледна седящия в канавката мъж:

– И защо взехте велосипеда, щом не е Ваш?

– Всеки със занаята си: Вие работите с дущи, аз работя с велосипеди.

– И винаги ли сте се занимавали с този занаят?

– Не, само от два-три месеца! Навъртам се по панаирите и пазарите и не изпитвам никакви угризения, защото тези селяни имат дамаджани, пълни с банкноти от по хиляда. Тази сутрин обаче не успях да се уредя с нищо, затова взех Вашия велосипед. После Ви видях отдалече как излязохте и без да кажете нищо хванахте пътя. И тогава изпитах угризения, затова Ви последвах. Не разбрах какво ме накара, но трябваше да тръгна след Вас. И защо всеки път, когато ви настигаеше някоя каруца, се криехте край пътя? Знаехте ли, че съм след Вас?

– Не.

– Е, аз обаче бях. Ако се бяхте качили в някоя от каруците, щях да се върна, Вие обаче продължихте пеша и затова бях принуден да направя това, което направих.

Дон Камило кимна с глава:

– И сега къде отивате?

– Ще се върна на мездана, за да видя ще мога ли да намеря нещо.

– Някой друг велосипед?

– Разбира се.

– Тогава вземи този.

Мъжът повдигна очи.

– Преподобни, не бих го взел, дори да беше от злато! Чувствам, че ще ми тежи на съвестта цял живот. Ще ми съсипе кариерата. По-настрана от свещниците!

Дон Камило се замисли, попита го дали е обядвал и човекът отвърна, че не е.

– Тогава елате да обядваме заедно.

Приближаваше една каруца и беше каруцата на Брели. Дон Камило спря и се качи, като каза, че го боли кракът.

– Хайде, кльоцавия! Качвай се на велосипеда и ме следвай! Аз се качвам на каруцата.

Мъжът излезе изпод моста бесен от яд, хвърли си шапката на земята и изрече доста неща по адрес на много светци, после яхна велосипеда.

*

Дон Камило от десет минути беше пригответил масата, когато пристигна човекът с велосипеда.

– Ще трябва да се заговорим с наличното. Имам само салам, парче кашкавал, хляб и малко вино.

– Не се притеснявайте, преподобни – успокой го оня. – Аз се погрижих.

И сложи на масата едно пиле.

– Претича през пътя и аз неволно минах през шията му с предното колело. Дожаля ми да го оставя да страда на пътя, затова го отървах от мъките. Преподобни, не ме гледайте с тези очи! Сигурен съм, че ако го опечете добре на скарата, Бог ще ни прости.

Дон Камило опече добре пилето на скарата и извади една бутилка от специалното вино.

Сред някой и друг час мъжът се наклани да си тръгва, но бе много притеснен:

– Сега как ще крада велосипеди? – въздъхна. –

Развалихте ми морала!

– Имаш ли семейство?

– Не, сам съм.

– Добре, наемам те за клисар, старият си тръгна преди два дни.

– Но аз не знам как се бият камбани.

– Човек, който краде така добре велосипеди, бързо научава всичко!

Мъжът поклати глава и разпери ръце.

– По дяволите и Вие, и денят, в който Ви срещнах! – промърмори той.

И остана да работи като клисар.

Колхозът

Като дойдоха да му кажат, че народът е окупира¹л Гйяие¹, Боскини тъкмо преглеждаше сметките за млякото. Това си е сериозна работа, но той остави всичко, нареди да впрегнат коня в двуколката и тръгна да види.

По пътя срещна старшината на карабинерите, който се връщаше в селото, въртейки педалите на велосипеда като полудял!

– Отивам да се обадя да ми изпратят подкрепления от града – обясни загъхано. – Ние сме само четирима и няма да успеем да изгоним развилнялата се тълпа!

Боскини се засмя:

– И защо искате да ги изгоните? – попита той. – Веднъж да намеря глупаци, които да се заемат с Гйяие, и Вие искате да ми избягат?! Оставете тази работа, старшина!

Една нива от сто биолки е сериозно нещо, а Гйяие бе и нещо отгоре, но земята беше такава,

1. ghiàia – чакъл. Ghiàie [ˈɟjaːje] (Gére [ˈʒere] на диалекта на Бергамо) е част от Бонатте Сопра, в провинция Бергамо. От латинското glārea (на топченца) или grānit (зърно, ядро). (бел. ред.)

че ако засееш жито, раждаше камъни.

И след като се пробваха Бог знае колко арендатори и съдружници, накрая имотът остана да пуснее. И така от поне десет години, но народът чак сега се беше усетил и го бе окупира, развявайки знамена и плакати със стряскащи думи.

Веднага щом Боскини се появи на пътя за имението, го посрещнаха заплашително и го спряха. Пепоне пристъпи и каза сурово:

– Набийте си го добре в главата, че ние сме тук! И ще останем! Ако Вас земята не Ви интересува, тя е нужна на гладния народ!

– Добре – отвърна Боскини. – Но възможностите са само две! Все пак има закони и не съм ги измислил аз: или се измитате от моята собственост, или просто го наемете!

– Какво? Искате да спекулирате с нищетата на гладните? – попита Пепоне.

– В никакъв случай, като вземем предвид сумата, която ще ви поускам – отговори Боскини. – Ако сключим договор, ще ви го дам за една лира на година. Дайте ми пет лири и сте наред за пет години.

Пепоне го изгледа подозрително.

– Каква проклета измама сте замислили? – осведоми се той.

– Никаква измама, защото ще го запишем черно на бяло и ще се подпишем пред нотариуса – увери го Боскини. – Искам просто да се позабавлявам. Интересно ми е какво ще успеете да направите сред тези проклети камънаци.

Редовният договор бе сключен и подписан пред нотариус и Пепоне взе под аренда Гъяие за пет години, като плати петте лири наем предварително, всичко това от името на Народна Земеделска Кооперация.

И в тържествена прокламация, без да засяга подробностите на договора, той обяви на света,

че „първият колхоз на републиката е роден на бреговете на италианската Волга, изволюван със саможертвата и дързостта на хората“².

Учредяването на един колхоз не е шега работа. Трябва да разберете как работят дружествените стопанства в демократичните страни, да съставите правилник, устав, да определите работните смени, да проверите заявленията от кандидат-колхозниците и т.н.

Боскини издържа три месеца, без да погледне какво става в Гйяие. Но накрая един ден отиде и като видя, че не бяха поместили и едно камъче и всичко си беше като преди (като изключим червеното знаме на върха на висок стълб, забит напред хармана), отиде при Пепоне и му каза:

– Когато съжалиш за сделката, аз ще ти върна петте лири и забравяме за всичко!

Пепоне се изхили доволно:

– Ние идваме от много далече и отиваме много далече! – отвърна той. – Ние не бързаме: първият петгодишен план вече работи отлично. Който доживее, ще види.

Колхозът на Гйяие се превърна в забавление то на всички реакционери в околностите и постоянно идваха и си отиваха хора, които се навъртаха наоколо, за да любопитстват и злословят. Но имотът си оставаше пустеец.

Накрая бомбата избухна и народът беше призван на площада да чуе съобщения от изключителна важност.

Подготвиха всичко много добре и пристигнаха хора от всички краища на общината и дори от

---

2. Колхоз – от руски: колективное хозяйство (общо, задружно стопанство). В СССР – селскостопанско предприятие, в което средствата за производство и разпределянето на резултатите от труда са под общественото управление на неговите членове. Подобно е на българското ТКЗС (трудово-кооперативно земеделско стопанство) от времето на социализма. (бел. ред.)

близките общини. И когато площадът беше пълен като яйце, Пепоне се появи на подиума, украсен в червено.

– Другари – каза той. – Моментът е тържествен. Славният съветски народ ни протяга братската си ръка и изпраща на Народната Земеделска Кооперация своята осезаема помощ!

И продължи със същия тон да обяснява за съществената разликата между тези, които искат мир и тези, които искат война, както и за други съществени неща. След това заключи, че след като думите идват от Запада, а фактите – от Изтока, той ще предостави на народа точни факти.

– Направете път на цивилизацията, която идва! – изкрещя накрая Пепоне.

И народът направи път. Между двете крила на тълпата се приближаваше тържествено, предвождан от страховита редица мотоциклети, един величествен руски трактор на вериги, отреден за *колхоза* на Пепоне.

– Направете път на цивилизацията и на мира – викна пак Пепоне и музиката запердаши *Бандера роса*.

Беше такъв тържествен момент и точно в този момент тракторът спря, а беше много жалко, защото момченца и момиченца, облечени в червено, с огромни букети цветя, стояха, готови да ги хвърлят върху царствената машина.

Тънкия, който беше на кормилото, скочи и започна да бърника под капака на двигателя, но се обърна към подиума и разпери отчаяно ръце. Не разбираше нищо.

Тогава Пепоне напусна подиума и с кръвясали от бяс очи се насочи към трактора.

– Проклет саботьор – каза тихо на Тънкия. – После ще си разчистим сметките, ти и аз!

За Пепоне не съществуваше двигател, който може да крие някакви проклети тайни. Свали

си самото и се зае да работи с ключовете, но след две минути главата на един болт остана в ръцете му. Не можеше да се направи повече нищо.

– Машината е великолепенна – каза на висок глас той. – Машината е отлична, но саботьорите са твърде много в този мръсен свят!

Във всеки случай, тракторът не можеше да бъде зарязан там, насред площада. Трябваше на всяка цена да го прекарат покрай подиума, на който подиум, освен останалите, беше и представителя на провинциалната Федерация³.

Белети им зае своя американски „Фордсът“⁴ и така, теглен от войнолюбивия Запад, Изтокът премина пред подиума и беше отрупан с цветя.

Междувременно обаче, като се изключи гребното произшествие, тракторът си беше там и можеше да се чуе, защото тракаше на проклетия. А имаше още и един як плуг, което означаваше, че Пепоне е бил прав, когато казваше, че петгодишният план е напълно пуснат в действие.

Пепоне жадуваше за разплата и работи цялата нощ по трактора. После работи и целия ден, защото намери сума ти гребни нещица, които не бяха в изправност.

В крайна сметка обаче той успя да изготви едно историческо обявление:

*Колхоз Гйяие на Народната Земеделска
Кооперация*

Обявление № 1

3. Federazione Giovanile Comunista Italiana – Италианска комунистическа младежка федерация, основана 1921 г.

4. Марка селскостопански трактори, произвеждани от предприятията на Хенри Форд в САЩ (1917-1928), Ирландия (1919-1932) и Великобритания (1933-1964).

*В събота сутринта, с дейното участие
на всички общински власти, работата
по разчистването и подготовката на
извоюваната от народа земя ще
започне с кратка и вълнуваща
церемония. Земята на селяните!*

Да живее Мирът! Да живее Трудът!

Настъпни съботното утро и в Гйяие запри-
цжда маса народ. Пепоне обясни накратко значе-
нието на събитието, след това най-възрастният
работник от *колхоза* грабна манивелата, за да за-
пали двигателя. На кормилото беше най-младият
колхозник и във всичко това имаше изискано-але-
горичен подтекст.

Духовата музика отпердаши пролетарски
химн: старецът завъртя манивелата и после паг-
на на земята, стенейки. Откатът му бе счупил
дясната ръка. Само по-близките го забелязаха, за-
щото Пепоне скочи на неговото място и запали
двигателя.

Народът крещеше възторжено и тракто-
рът, погръмвайки весело, потегли. Продължи на-
истина царствено цели шест метра, а после спря.
Пепоне се намеси и само след половин час наст-
ройки приведе двигателя в отлично работно със-
тояние и машината тръгна отново.

След тридесет метра се случи нещо любо-
питно: тракторът се завъртя рязко и скъса об-
тегачите на плуга, продължи проклетото завър-
тане около себе си и прегази плуга, счупвайки гре-
дата му на две.

Дясната верига просто се беше скъсала, во-
дачът беше изхвърчал и тракторът се въртеше в
кръг.

Въздействието върху хората беше най-раз-

лично: имаше някои, които този ден бяха пияни от радост, а много други ги заболя коремът от смях.

Пепоне щеше да се пръсне от бяс! Повредите бяха толкова значителни, че работи четири дни, докато оправя трактора, така че да се държи като трактор, и да възстанови плуга, така че да се държи като плуг.

Работата в *колхоза* този път започна почти нелегално. Никои не го обяви, но всички го знаеха и когато тракторът потегли, за да продължи започнатата бразда, плетовите и храстите около Гъяие бяха пълни с любопитни очи.

Очакването беше мъчително! Но не останаха разочаровани – по средата на браздата тракторът заседна и видяха Пепоне да подскача и крещи като побъркан.

Сега вече Пепоне работеше изключително по трактора, но оранта не вървеше. Просто защото руският трактор, тъкмо оправен, минал не минал двадесет метра, и се запъваше като муле.

Изобщо, мъката не даваше признаци за свършване.

*

Една вечер дон Камило четеше в енорийския дом, когато се появи Пепоне.

– Преподобни, тук политиката няма нищо общо. Тук има земя за оран, земя за възраждане! За да има хляб за гладните!

– И какво? – попита спокоен дон Камило.

– Това, че вече не знам какво има на моя трактор в търбуха. Не върви и не върви! Щом го оправя отгясно, се разваля отляво. Потегна го отдолу, и се разбира отгоре.

– Това е енорийски дом, не ремонтна работилница – обясни дон Камило.

– Моторът ми е отвън – продължи Пепоне – и ще трябва само минутка. Елате да благословите този прокълнат трактор, защото трябва да

има всичките проклетия на света в търбуха си!

Дон Камило поклати глава:

– За един большевишки трактор няма да се помръдна, та ако ще и да е на умирање!

Пепоне стисна юмруци и изхвърча, но малко по-късно дон Камило вече въртеше педали към *Колхоза*.

В Гйяие всичко потъваше в сумрак. Имаше малко светлинка само на двора: сигнал наред купчина жезеза с един гаечен ключ в ръка, Пепоне гледаше тълпо трактора, по който беше работил осем часа без прекъсване.

– И какво? – попита дон Камило.

– Вече нищо не разбирам – изпъшка Пепоне, хващайки се с две ръце за главата. – Прегледах всичко, проверих всичко, нагласих всичко, опитах всичко. И не върви. И не върви!

Отчаянието на Пепоне беше необятно, като унието на голата земя, като тишината на нощта. А над водите на голямата река препускаше пролетният вятър.

Дон Камило се приближи до машината, поръси я със светена вода и прошепна думите на обряда.

Когато свърши, Пепоне завъртя манизелата и машината запали, трещейки и пушейки, сякаш зонеше дявола през изпускателната си тръба.

Пепоне се качи, седна зад кормилото и включи на скорост.

Машината пое към наченатата бразда.

И повече не спря.